

JA SAM POPUT KRADLJIVE SVRAKE¹

(Jean-Louis de Rambures u razgovoru s Michelom Tournierom)

Michel Tournier: Moram prvo nešto priznati: nemam mašte. Udio u pravom smislu izmišljenoga u mojim je romanima minimalan. U *Kralju johâ* najluđi odlomci preuzeti su direktno iz stvarnosti, uključujući i ono skupljanje lubanja židovskih narodnih komesara koje stavljaju u staklenke s etiketom „Homo judeus bolchevicus“ – i to je posve autentična priča. Iz Leibnizove *Monadologije* ukrao sam cijeli jedan odlomak za roman *Petko ili Limbovi Pacifika*, a iz *Velikog Meaulnesa* Alaina Fourniera borbu učenika u parovima jahača i konja za *Kralja johâ*. Ta knjiga je osim toga toliko nadahnutu Flaubertom da predstavlja pravu antologiju tog pisca, s podsjećanjima na *Salambo* (djeca nabijena na kolac), na *Legendu o svetom Julijanu Hospitalcu* (Göringove lovačke hajke) i *Bouvarda i Pécucheta* (popisi naziva koji se odnose na uzgoj golubova pismošnja, činove SS-a i rasistička znanstvena objašnjenja). Čak sam se upustio u oponašanje one beskrajno duge rečenice o višekatnoj torti serviranoj na svadbenom piru gospođe Bovary. (Vidi opis Nestorova bicikla.) Ja sam poput kradljive svrake. Skupljam lijevo i desno sve što mi se sviđa i onda to gomilam u svojem gnijezdu. Problem je miješati i prevrtati sve te neobične i raznovrsne sastojke dok iz njih ne nastane knjiga.

Jean-Louis de Rambures: *Možemo li doznati kakav je vaš postupak?*

M. T.: Pa, to je prije svega pitanje okoline. Morate uspjeti stvoriti sebi jazbinu, kao ženka jazavca koja će se okotiti. Imam sreću da živim sam, u velikoj kući na selu (u dolini Chevreuse), i čim sam našao temu za neku knjigu, dajem sebi zadatak da u potkrovlju koje mi služi kao mjesto za rad nagomilam knjige, izreske iz novina, dokumente, sve što ima veze s mojom temom. Svaki roman zahtijeva golemu dokumentaciju. Za *Kralja johâ* pregledao sam 42 sveska zapisnika s Nirnberškog procesa, pročitao rasprave o lovu (na njemačkom), o vojnom golubarstvu, ne računajući gotovo cijeli fond jednog izdavača iz Königsberga, danas izbje-

¹ Na poticaj dnevnika *Le Monde*, odnosno njegova priloga „Le Monde des livres“ („Svijet knjiga“), Jean-Louis de Rambures počeo je 1970. godine seriju razgovora s francuskim piscima o njihovim radnim navikama – o tome kako, gdje i kada pišu. U izboru od dvadeset šest pisaca našli su se, među ostalima, Julien Gracq, Philippe Sollers, Françoise Sagan, Hélène Cixous, Nathalie Sarraute, Marcel Jouhandeau, Patrick Modiano, Le Clézio, Roland Barthes... Iako je tema razgovora bila ograničena na način rada pojedinog pisca, J.-L. De Rambures je na kraju dobio niz malih portreta, koje je skupio u knjizi pod naslovom *Kako rade pisci* (*Comment travaillent les écrivains*, Flammarion, 1978).

Iz te knjige preveli smo razgovor s Michelom Tournierom vođen 1970. godine, a uz njega donosimo i razgovor preuzet iz časopisa *Lose Blätter*, koji je u prosincu 2000. godine s njim vodio Renatus Deckert. Bila je to godina koju je u tekstu „Nekrolog jednog pisca“ u knjizi *Male proze* (1986) Tournier naveo kao godinu svoje smrti. Pokazao se kao loš prorok – 19. prosinca 2014. proslavio je devedeseti rođendan. (Prim. prev)

glice u Münchenu, specijaliziranog za folklor Istočne Pruske. Osim toga, došao sam u kontakt s nekadašnjim učenicima „Napolâ“ i proveo sam tri dana u selu u koje se povukao bivši upravitelj tih nacističkih pritaneja, koji je danas postao distributer Coca-Cole. Susreo sam se čak i s Baldurom von Schirachom. Moje potkrovlje na kraju se pretvorilo u djelić Istočne Pruske. Mogao bih vam dati kulinarske recepte iz tog kraja, ispričati vam lokalne šaljive priče, i čak, pošto sam dugo i temeljito proučavao zemljopisne karte (tiskane prije 1945. godine), navesti vam imena i najmanjih sela, koja su danas slavenizirana. I sve to, a da nikad, uostalom čemu, nisam nogom kročio u tu zemlju. Nakon četiri godine, u trenutku kad je knjiga pri kraju, napuštam svoje potkrovlje samo nekoliko sati na dan, da bih štihao, pilio drva ili razvio nekoliko fotografija. U takvoj se atmosferi opsjednutosti gradi roman, poput kuće u kojoj je sve ugodnije živjeti, tako ugodno da mi je, kad je zadnja stranica napisana, teško izaći i naći se opet vani, na kiši i vjetru.

J.-L. R.: *A je li vam sam proces pisanja težak?*

M. T.: Ne znam što je to strah pred bijelom stranicom. Budući da pišem vrlo sporo, rukom (ispravljam poslije, na pisačem stroju), mozak mi je gotovo uvijek ispred pera, koje ne mora praktički ništa izmišljati. Znam da mi mogu predbaciti da pišem kao Anatole France ili kao Paul Bourget – to mi je, istinu govoreći, sasvim svedjedno. Uostalom, moram priznati da roman nije bio moja prva vokacija. Sanjao sam o filozofskoj karijeri. Budući da sam, istovremeno kad i Michel Butor, pao na ispitu za agregaciju, izabrao sam književnost kao drugi način da se bavim filozofijom. Moj je jedini književni problem, dakle, pedagoške naravi: kako učiniti jasnim i ugodnim one suptilne i teške stvari koje želim reći? I neka mi nitko ne počne govoriti o tobožnjem Flaubertovom snu da „napiše roman bez ikakve teme, koji se drži samo snagom stila“, jer je, u stvarnosti, Flaubert proveo život čupajući si kosu zbog svoje nesposobnosti da pronađe teme koje će mu omogućiti da izrazi ono što je imao reći.

J.-L. R.: *Nije li ipak, u današnje vrijeme, takvo shvaćanje teme pomalo proizvoljno?*

M. T.: Ništa od onoga što pišem nije proizvoljno ni bezrazložno. Ne biram nijedan detalj nasumce, čak ni boju kose svojih junaka. Da bi moji romani mogli ispuniti funkciju koju sam im namijenio – funkciju bušilice koja služi tome da probije stvarnost i otkrije ono što se skriva ispod nje, moraju činiti savršeno koherentnu cjelinu, „Gestalt“, čiji dijelovi odgovaraju jedni drugima. Uzmite, recimo, *Kralja johâ*. U početku, htio sam reći nešto o Njemačkoj i o ulozi koju je ona igrala u mojem životu. Zatim se pojavila iskra: jedan historijski detalj koji je privukao moju pozornost zbog svojeg simboličkog značenja: datum izabran za primanje njemačke djece u „Hitlerjugend“, 19. travnja, uoči rođendana *Führera*, tog novog Minotaura, koji također traži svoj danak u mladićima i djevojkama. Kad je tema ljudoždera utvrđena, ograničio sam se na to da proučim predaju, koja mi je diktirala sve osobine mog lika – Charles Perrault naučio me da je on bio šumski div, Pantagruel i Gargantua da je imao skatološke sklonosti. Na njegovu kratkovidnost navela me je mitologija, od Polife-ma do Slijepog miša (iz dječje igre). Neki romanopisci vole reći da im njihovi likovi izmiču i da ih oni samo slijede – kod mene je drukčije, mitološki i simbolički mehanizam tako je snažan da u cijelosti određuje djelovanje likova.

J.-L. R.: *A na koji način dobivate te simboličke sličnosti?*

M. T.: Jedna od tajni je u tome da napišem kraj romana prije njegova početka. To mi, kao prvo, omogućuje da točno predvidim kamo idem i zatim da se putem ne slomim. Nema ničega tužnijeg od onih romana koji počnu sjajno, a završe jadno. Osobno, ako već moram nešto promašiti, milije mi je da to bude početak. Zatim pristupam strogoj podjeli. Knjiga se uvijek sastoji od dvije padine, na sredini odvojene nekom krizom (u *Kralju johâ* to je objava rata). Da bi se dobile korespondencije, dovoljno je raditi simultano na svakoj od tih padina. Ne oklijevam, ako je potrebno, pisati i natraške. Jedna od mojih omiljenih tehnika je „maligna inverzija“. Znae da je Valéry tvrdio da bismo, preokrenuvši ih, Pascalovim *Mislima* dali pravu dubinu. Uzevši kao dokaz za to glasovitu rečenicu: „Vječna tišina ovih beskrajnih prostora me plaši“, pretvorio ju je u: „Isprekidana buka malih kutaka me smiruje“. Vjerujte mi, to je vrlo poučna tehnika, i uz to nevjerojatno zabavna. Ali za mene je uzor nad uzorima onaj paroksizam verbalne alkemije koji pruža *Umjetnost fuge* Johanna Sebastian Bacha. Kad znamo da su kompozitora našli mrtvog nad posljednjom fugom tog posljednjeg djela, i da je ona, nekom najvišom suptilnošću, bila građena na njemačkim notama B.A.C.H., moramo priznati da nema ničega snažnijeg, romantičnijeg, nepodnošljivijeg u cijeloj povijesti glazbe.

J.-L. R.: *Ne možemo se ipak, pred tim mnoštvom znakova i odjeka koji karakteriziraju vaše djelo, oteti pomisli da je vašim pronalascima pomogla i sreća.*

M. T.: Reći ću vam nešto: kad je Napoleon htio promaknuti nekog vojnika u čin generala, uvijek ga je prvo pitao ima li sreće. Mislio je da je jedna od vrlina dobrog generala to da ima sreće. Pa eto, i dobar romanopisac mora imati sreće.

(23. studenog 1970)

(Sa francuskog prevela **Bosiljka Brlečić**)